

**SASKO-LAUENBURSKÉ DĚDICTVÍ
FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA
A ANNA MARIA FRANZISKA,
PRINCEZNY SASKO-LAUENBURSKÉ,
VÝJIMEČNÉ ŽENY BAROKNÍ EVROPY
A JEJICH EVROPSKÝ ODKAZ**

Věnováno Mgr. Zdence Čepelákové, historičce umění města Ostrov.

Editor: Lubomír Zeman

Redakce: Zuzana Železná

Texty: Oliver Auge, Zdenka Čepeláková, Sandra Eberle, Christian Fäßler, Jaroslav Kubíček, Daniela Maier, Jan Malíř, Jaroslav Pergl, Michal Vokurka, Grzegorz Wolański, Lubomír Zeman

Foto: Günther Bayerl, Christian Fäßler, Bořivoj Hořínek, Michal Hurych, Luděk Hašl, Jaroslav Kubíček, Stanislav Příbyl, Jiří Schierl, Roman Šulc, Grzegorz Wolański, Rainer Ullrich, Lubomír Zeman, archiv měst Ostrov a Rastatt, město Hostivice, Diecéze plzeňská, Haus Baden, Landesmedienzentrum Baden-Württemberg, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Národní památkový ústav, Státní zámek Zákupy, Zámek Ploskovice, Wikipedie, Wikimedia

Archivní dokumentace: Město Ostrov, Město Buštěhrad, Římskokatolická farnost – děkanství Zákupy, Římskokatolická farnost – arciděkanství Horní Police, Národní památkový ústav, Státní zámek Zákupy a Ploskovice, zámek Kácov, Stadtarchiv Rastatt, Stadtmuseum Rastatt, Museum Ettlingen, Christian-Albrechts-Universität Kiel, Kreismuseum Herzogtum Lauenburg

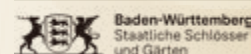
Grafika a tisk: Tiskárna Median s. r. o.

Vydalo: Město Ostrov, 2025, www.icOstrov.cz, www.ostrov.cz

ISBN: 978-80-909737-0-1

Spolupráce: město Rastatt, město Buštěhrad, město Hostivice, Římskokatolická farnost – děkanství Zákupy, Historický ústav AV ČR, Národní památkový ústav, Státní zámek Zákupy a Ploskovice, zámek Kácov, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Museum Ettlingen, Kreismuseum Herzogtum Lauenburg, Abteilung für Regionalgeschichte der Christian-Albrechts-Universität Kiel.

Brožura byla vydána za finanční podpory Karlovarského kraje.

SASKO-LAUENBURSKÉ DĚDICTVÍ

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA A ANNA MARIA FRANZISKA, PRINCEZNY SASKO-LAUENBURSKÉ, VÝJIMEČNÉ ŽENY BAROKNÍ EVROPY A JEJICH EVROPSKÝ ODKAZ

V roce 2025 si připomínáme 350. výročí narození markraběnky Franzisky Sibylly Augusty Bádenské, která se narodila jako princezna ve významném rodu sasko-lauenburských vévodů a spolu se svou starší sestrou, Annou Marií Franziskou, se po vymření tohoto rodu v mužské linii stala hlavní představitelkou rodových tradic. Sasko-lauenburský rod, který během 17. století zaujal přední postavení mezi středoevropskou aristokracií prostřednictvím svých rodových, osobních, politických, hospodářských a dalších vazeb, propojil hned několik současných evropských států. Kulturní identitu těchto zemí ještě dnes spoluvytváří odkaz sasko-lauenburského rodu a jeho potomků.

Na svých panstvích budovali sasko-lauenburští vévodové, Sibylla Augusta i Anna Maria Franziska a také jejich potomci, honosné rezidence, architektonicky kvalitní stavby, zámecké zahrady či svatostánky, vytvářeli živé kulturní a umělecké prostředí, kde rozvíjeli bohatý duchovní a společenský život. Nechyběla při tom ani hudba či divadlo. Jejich sídla navštěvovala řada významných hostů, ať již z královských nebo předních šlechtických rodin, hudebních skladatelů, spisovatelů a dalších uměleckých tvůrců.

Význam a odkaz markraběnky Sibylly Augusty Bádenské, energické a uměnímilovné ženy, která byla navíc natolik schopnou správkyní Bádenska a zručnou diplomatkou, že přispěla ke zprostředkování míru mezi evropskými velmocemi a dokázala obnovit Bádensko zpusťosené válkou o španělské dědictví, má vskutku evropský rozměr. Její vize propojování míst ležících v různých částech Evropy, jejich tradic a obyvatelstva do jisté míry předznamenává moderní sjednocenou Evropu, pro kterou může být i dnes osobnost Sibylly Augusty Bádenské a její odkaz inspirativní. Neméně zajímavé jsou ale i životní osudy Sibylliny starší sestry, Anny Marie Franzisky Toskánské, jež byla neméně výraznou osobností a sehrála podobně významnou zakladatelskou a obnovitelskou roli na svých českých panstvích. Její životní příběh je současně svědectvím o postavení výrazných žen v převážně maskulinní společnosti doby baroka, které životní výzvy překonávaly i s pomocí hluboké náboženské víry.

SASKO-LAUENBURSKÉ DĚDICTVÍ VÉVODSTVÍ NA SEVERU – LAUENBURG A RATZEBURG

Vévodství sasko-lauenburské (Herzogtum Sachsen-Lauenburg) se rozkládalo na dolním toku Labe při jeho ústí do Severního moře, poblíž města Hamburg. Od vítězství koalice severoněmeckých knížat a pánů i Lübecku nad dánským králem Waldemarem II. u Bornhövedu v roce 1227 vládl askánský vévoda Saský dvěma rovnocenným mocenským centrům, Wittenbergu na středním Labi a Lauenburgu s Ratzeburgem na dolním Labi. V letech 1295–1296 došlo k rozdělení saských vévodů na Lauenburskou a Wittenberskou linii. V důsledku toho se obě části Sasky od sebe stále více vzdalovaly, Lauenburkové se tak po vymření wittenberské dynastie v roce 1423 nestali jejími dědici. Vévodství Sasko-Wittenbersko připadlo Wettinům spolu s přidruženým kurfiřtstvím i úřadem maršálka Svaté říše římské. Lauenburkové se s tím přirozeně nechtěli smířit. Přesto se ale lauenburským vévodům v důsledku dalšího dělení na bergedorfsko-möllnskou a lauenbursko-ratzeburskou linii, konfliktů se stavy, chybné císařské politiky, těžké porážky od hanzovních měst Lübecku a Hamburku i finančním problémům vlivem bratrských sporů nepodařilo získat wittenberské dědictví zpět. Vleký spor nakonec trval až do jejich vymření v mužské linii v roce 1689.

Zámek Lauenburg na Labi, které dalo hradu jméno, byl dlouhou dobu sídlem vévodů. Byl postaven již v letech 1181–1182 a ve 13. století se rozšířil na nejvýznamnější rezidenci. Na úpatí hradu vyrostlo městečko Lauenburg, které bylo dvakrát vypáleno. Dnes z kdysi mocného komplexu zbyla jen věž s erbem saských vévodů a přestavěné křídlo budovy. Franz II., otec Julia Heinricha, přestěhoval svůj dvůr na Neuhaus, pozdně středověký hrad s příkopem, který byl přestavěn na obytný palác, zatímco jeho syn August si za své budoucí sídlo vybral Ratzeburg.

Hrad Ratzeburg, jehož jádro vzniklo z hradu z 11. století, byl po zničení hradu Lauenburg v 16. století značně rozšířen. Jeho osmiboká věž sice do renesance příliš nezapadala, ale výzdoba ostatních budov doplněná reprezentativními arkýři dodala komplexu ráz odpovídající době. Přístavba byla dokončena v roce 1619. Augustovi nástupci ve vévodství – jeho bratr Julius Heinrich i jeho syn Julius Franz užívali toto sídlo pro své účely, když zrovna pobývali ve svém vévodství. Ratzeburg byl nejvýznamnějším městem vévodství, ale katedrála a okolní katedrální čtvrť byly součástí ratzeburského knížecího biskupství, které během reformace připadlo Meklenbursku.

Další významný hradní komplex se nacházel ve Franzhagenu. Původně ovčí dvůr a poté poplužní dvůr se za Františka II. stal sídlem celé jeho rodiny. V roce 1592 daroval panství své druhé manželce Marii (Brunšvicko-Lüneburské). V roce 1658 přešel hrad dědictvím na vévodství Šlesvicko-Holštýnsko-Sonderbursko. Tento rod vymřel v roce 1708 a hrad Franzhagen byl o pouhých osm let později zbořen.

Vévodství sasko-lauenburské v rámci Svaté říše římské

Pohled na Ratzeburg se zámeckým komplexem na přírodním ostrově v Braun-Hogenbergově „Civitates orbis terrarum“. Gerd Hane 1588 (Kreismuseum Herzogtum Lauenburg)

Pohled na zámek v Lauenburgu, Hans Martin Winterstein 1657 (Kreismuseum Herzogtum Lauenburg)

Erb vévody Franze II. von Sachsen, Engern und Westfalen (1547–1619)

Vévoda Julius Heinrich Sasko-Lauenburský
©Landesmedienzentrum Baden-Württemberg

Vévoda Julius Franz Sasko-Lauenburský
©Landesmedienzentrum Baden-Württemberg

Portrét Franze II. a jeho rodiny, dříve na hradě Franzhagen, nyní ve vesnickém kostele v Alt-Büchenu.

SASKO-LAUENBURSKÉ DĚDICTVÍ VÉVODOVÉ JULIUS HEINRICH A JULIUS FRANZ

V 16. a 17. století mělo Sasko-Lauenbursko asi 20 000 obyvatel a patřilo k nejmenším zemím Svaté říše římské. Aby se území majetkově nedělilo, nastupoval vládu nad ním vždy nejstarší syn. Ostatní synové si museli hledat vlastní zaopatření bohatým sňatkem, církevní hodností, ale hlavně ve službě vojenské. Velikou příležitostí umožňující sasko-lauenburským vévodům znovu získat hospodářskou a politickou moc se stala třicetiletá válka.

Po bitvě na Bílé hoře, již se účastnilo hned několik synů sasko-lauenburského vévody Franze II. (1547–1619) získal jeden z nich, Julius Heinrich (1586–1665) bojující na vítězné straně, jako odměnu majetek v západních, středních a severních Čechách. Poté, co 8. srpna 1623 dostal zástavu zkonfiskovaného ostrovského panství s městečky Hroznětínem a Perninkem, zakoupil 23. srpna 1623 panství Toužim. Své statky rozmnožil sňatkem s kněžnou Annou Magdalenou Popelovou z Lobkowicz, s níž vyženil panství Zákupy, Horní Polici, Buštěhrad a dům v Praze na Hradčanech. Dále zakoupil dvůr v Podbořanech, 1646 Děpoltovice, 1663 Hauenštejn a Ploskovice, a 1665 Měděnec. Svá panství se snažil chránit před válečnými událostmi a rozvíjel zde rozsáhlou stavební činnost. První obyvatelné prostory poskytl zámek v Toužimi, nicméně již v polovině 30. let 17. století přemístil svou hlavní rezidenci do Ostrova. V rezidenčním Ostrově upravil starý šlikovský zámek, vybudoval rozlehlou zámeckou zahradu, označovanou za osmý div světa a rodové mauzoleum – kapli sv. Anny. Měl ale i řadu sporů se svými poddanými. Když v roce 1656 zemřel jeho bratr August, stal se sedmdesátiletý český šlechtic také vládnoucím vévodou Sasko-Lauenburska. Po vzoru svých českých panství se snažil zvyšovat ekonomickou úroveň válkou narušeného hospodářství i ve vlastním dědičném vévodství. U zámku v Lauenburgu nechal vybudovat zahradu podle ostrovského vzoru.

Po smrti Julia Heinricha v roce 1665 připadlo jeho staršímu synovi Franzi Erdmanovi (1629–1666) vévodství sasko-lauenburské a česká panství převzal Julius Franz (1641–1689). Po smrti bratra se Julius Franz stal i vládnoucím vévodou sasko-lauenburským. Stejně jako otec byl vysokým důstojníkem císařské armády. Dokonce se snažil, i když neúspěšně, získat kurfiřtskou hodnost. Své statky všemožně zveleboval, vedl velkolepý dvůr, rozmnožoval sbírky uměleckých děl, rozvíjel duchovní i umělecký mecenát. V Ostrově pokračoval v dalších úpravách zámecké zahrady, vybudoval nový Sasko-Lauenburský zámek, Velký letohrádek a dostavěl piaristickou kolej. V Zákupích zahájil úpravu zámku a vybudoval kapucínský klášter. Sasko-lauenburští vévodové, kteří se stali jedním z nejbohatších aristokratických rodů v Čechách, jsou charakteristickým příkladem toho, jak staré šlechtické rody jednaly evropsky a prostorově pružně v zájmu udržení a zvětšení svých majetků, hodností a moci.

Když vévoda Julius Franz Sasko-Lauenburský 30. září 1689 zemřel, dědičkami rodového majetku v Čechách se staly dcery Anna Maria Franziska (1672–1741) a Franziska Sibylla Augusta (1675–1733). Dědictví, které obě princezny získaly, je zařadilo mezi mimořádně bohaté nevěsty.

Zámek a zahrada v Lauenburgu (1656)

Alianční erb vévody Julia Heinricha Sasko-Lauenburského a Anny Magdaleny z Lobkowicz v Toužimi

Pohár s erbem vévody Julia Franze Sasko-Lauenburského

Vévoda Julius Heinrich Sasko-Lauenburský (1586–1665) a jeho třetí manželka Anna Magdalena z Lobkowicz (1609–1668)

Vévoda Julius Franz Sasko-Lauenburský (1641–1689)
© Landesmedienzentrum Baden-Württemberg

Město Ostrov / Schlackenwerth se zámkem a zámeckou zahradou na rytině od Matthäuse Meriana z díla Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae 1650

Malovaný záklopový strop na zámku v Toužimi s erbovními figurami sasko-lauenburských vévodů

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ

Dne 21. ledna 1675 se na zámku Ratzeburg narodila vévodovi Juliu Franzi Sasko-Lauenburskému a falckraběnce Marii Hedvice Augustě von Pfalz-Sulzbach, druhá dcera, která dostala jméno Franziska Sibylla Augusta. Své mládí strávila v Ostrově. Po smrti svého otce v roce 1689 získala otcovské statky, panství Ostrov, Toužim, Měděnec, Podbořany a později také Lovosice. O ruku osiřelých ostrovských princezen, pod ochranou samotného císaře Leopolda I., projevila zájem řada nápadníků z nejvyšších kruhů. V lednu 1690 přijel do Ostrova první z nápadníků, tehdy už proslulý vojevůdce z tureckých válek na Balkáně a v Uhrách Ludwig Wilhelm, markrabě bádenský. Dříve se soudilo, že mu byla zpočátku určena starší z princezen, ale ještě před prvním setkáním si zvolil její mladší sestru, sotva patnáctiletou Sibyllu Augustu (sňatek byl ale zřejmě již dopředu domluven). Dne 27. března 1690 se konala na lobkovickém zámku v Roudnici svatba.

Ludwig Wilhelm (1655–1707) byl synem markraběte Ferdinanda Maxmiliána Bádenského z katolické větve rodu Baden-Baden (větve Baden-Durlach byla protestanská) a francouzské princezny Luisy Christiny Savoyen-Carignan z rodiny spřízněné s Bourbony a pohybující se v blízkosti francouzského královského dvora. Ludwig Wilhelm se narodil v Paříži, kmotrem mu byl sám francouzský král. Dětství však prožil v Bádensku bez matky, která odmítla opustit Francii. Po smrti svého děda, markraběte Wilhelma v roce 1677 převzal vládu v bádenském markrabství a v roce 1682 nabídl své služby císaři Leopoldovi I. O rok později už se úspěšně podílel na osvobození Vídně a Prešpurku od Turků a byl v pouhých osmadvaceti letech jmenován generálem. Císařská vojska osvobodila také pod jeho velením řadu uherských a balkánských oblastí. Tyto úspěchy mu později vynesly přívěsk "Türkenlouis" – turecký Ludvík. Vrcholem jeho válečného umění se stala bitva u Szlankamen na Dunaji 19. srpna 1691, v níž dokázal s méně než polovičním počtem mužů porazit a zahnat na útěk vojsko Osmanské říše a získat obrovskou kořist. Za toto vítězství byl povýšen na generálporučíka a oceněn řádem Zlatého rouna.

Protože Bádensko bylo postiženo válkami o dědictví falcké a orleánskými válkami, budoval v letech 1690–1705 Ludwig Wilhelm svůj markraběcí dvůr a rezidenci v Ostrově. Na císařský příkaz podnikal téměř neustále vojenská tažení a Sibylla Augusta jako oddaná manželka jej často provázela do jeho vojenských ležení a k vídeňskému dvoru. Po dobu jeho nepřítomnosti převzala i správu českých panství.

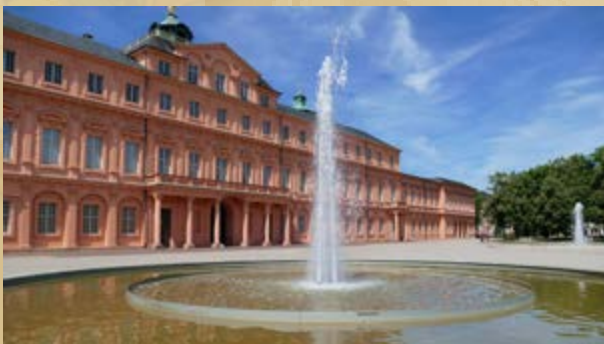
V roce 1705 pak markraběcí pár přesídlil na svůj budovaný zámek v Rastattu. Ze svazku vzešlo devět dětí, z nichž pouze tři dosáhly dospělosti (první dítě žilo šest měsíců, druhé čtyři roky, třetí šest let, čtvrté tři roky a páté zemřelo po čtyřech měsících). Jejich vzájemná láska a oddanost pak trvaly až do 4. ledna 1707, kdy markrabě Ludwig Wilhelm Bádenský zemřel. A tehdy nastal v životě mladé markraběnky Sibylly Augusty osudový zvrat, kdy se projevila v nové podobě ženy – regentky.

Princezna Franziska Sibylla Augusta Sasko-Lauenburská jako tříletá v zahradě v Ostrově /Schlackenwerth (1678)

Pohled na Baden-Baden, M. Merian, 1643

Zámek Rastatt, pohled ze zahrady

Princezna sasko-lauenburská
Franziska Sibylla Augusta kolem
roku 1690
©Landesmedienzentrum
Baden-Württemberg

Markrabě
Ludwig Wilhelm
Bádenský jako
polní maršál,
olej, cca 1724
(Stadtmuseum
Rastatt)

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO REGENTKA

Po smrti markraběte Ludwiga Wilhelma 4. ledna 1707 zůstala Franziska Sibylla Augusta sama s pěti dětmi, z nichž nejstaršímu Ludwigu Georgu Simpertovi bylo pět let (1702–1761). S plným vědomím odpovědnosti, přesvědčená o tom, že její posvátnou povinností je chránit, udržovat a patřičně reprezentovat rodové dědictví svěřené jí vyšší mocí, převzala moc i majetek a spravovala zemi i své statky jako regentka. A to velmi energicky a úspěšně.

Markrabství bádenské bylo těžce zadlužené a z velké části zničené. V té době zuřila navíc další válka, tentokrát o španělské dědictví. V roce 1707 napsala Sibylla Augusta císaři Josefu I. dopis, aby dodržel svůj slib zesnulému markraběti o poskytnutí péče o pozůstalé děti v případě jeho smrti, ale císař ji pouze doporučil, aby se vrátila, pokud se cítí v nebezpečí na svých říšských statcích, do Čech. Posléze přece jen dosáhla tvrdým jednáním s císařem Karlem VI. částečného zaplacení 750 000 zlatých. Na vídeňském dvoře se prezentovala jako vyslanec bádenského markrabství.

Po ukončení válečných akcí následovalo několik klidných let, ve kterých Sibylla Augusta rozvinula velké množství stavebních a uměleckých aktivit. Svou obratnou finanční politikou, bedlivým dohledem nad financemi a správní reformou se jí podařilo zabránit rozvratu své země. Pozornou péčí o poddané na svých statcích a jejich ochranou si mezi obyvatelstvem získala respekt a uznání. Válkou zpustošené Bádensko osidlovala osadníky z Čech, včetně sedláků a řemeslníků. A později neváhala vydávat jmění z otcova dědictví a z výnosů svých českých panství mírnit četnými dotacemi největší chudobu panující v bádenském markrabství. Ve snaze zachovat celistvost českých panství zřídila pro ně v roce 1703 fideikomisy (nezcizitelnost majetkového souboru a jeho předávání předem určené osobě, nejčastěji nejstaršímu žijícímu potomkovi). Skvělé úspěchy slavila také na poli sňatkové politiky svých dětí.

Po dvou desetiletích předala Franziska Sibylla Augusta v roce 1727 svému synovi Ludwigu Georgu Simpertovi po všech stránkách konsolidované Bádensko. Za své vdovské sídlo si zvolila zámek v Ettlingenu, kde 10. července 1733 zemřela. Svůj hrob v zámeckém kostele v Rastattu nechala ozdobit jen jednoduchou kamennou náhrobní deskou s prostým nápisem "Modlete se za velkou hříšnici Augustu MDCCXXXIII". Odkaz markraběnky Sibylly Augusty, princezny z dalekého Ostrova, je v Bádensku stále živý a dodnes je jí zde projevoována velká úcta.

Markraběnka Franziska Sibylla Augusta Bádenská na portrétu kolem roku 1700
©Landesmedienzentrum Baden-Württemberg

Markraběnka
Franziska Sibylla
Augusta Bádenská
na fresce klenby
zámeckého kostela
v Rastattu

Náhrobek Ludwiga Wilhelma
Bádenského

Markraběnka Franziska Sibylla Augusta Bádenská
ve vdovském šatě (1720)

Markraběnka Franziska Sibylla Augusta
se synem Ludwigem Georgem Simpertem (kolem roku 1705)
©Landesmedienzentrum Baden-Württemberg

Freska na klenbě zámeckého kostela v Rastattu
s námětem nalezání Svatého Kříže,
Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg,
Günther Bayerl

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO DIPLOMATKA

Význam a odkaz markraběnky Franzisky Sibylly Augusty Bádenské, rozené sasko-lauenburské princezny z Ostrova, je evropského rozměru. O tom svědčí její činnost na diplomatickém poli. Její děd Christian August Falcko-Sulzbašský (1622–1708) ji už v mládí zasvěcoval do státní správy a diplomacie a postaral se o její výtečnou výchovu. Významnou se ukázala především její role v konečném období války o španělské dědictví (1701–1714). Když francouzská vojska překročila Rýn a maršál Villars obsadil 23. května 1707 město a pevnost Rastatt, markraběnka musela odejít s dětmi a zbývajícím dvorem nejprve do Ettlingenu a v létě do Baden-Badenu. I když by ji nikdo nemohl vyčítat, pokud by se vrátila na svá klidnější česká panství, zůstala nadále v Bádensku.

Jako dcera Julia Franze Sasko-Lauenburského a vdova po Ludwigu Wilhelmovi Bádenském, dvou významných vojevůdců své doby, disponovala značným diplomatickým kapitálem, který naplno využila při jednáních o tzv. Rastattském míru roku 1714. Navzdory dočasným návštěvám v Ostrově zůstal dvůr v Bádensku. Zámek v Rastattu dala Franziska Sibylla Augusta k dispozici pro čtyřměsíční mírová jednání, která byla ukončena podpisem mírové smlouvy v noci z 6. na 7. března 1714. Jednou z klíčových osobností války o španělské dědictví a hlavním rakouským vyjednavatelem Rastattského míru byl Evžen Savojský, který byl původně jedním z uchazečů o ruku ostrovských princezen. Zdá se, že pozice markraběnky jako určitého neformálního mediátora v mírových jednáních při utváření budoucího územního uspořádání v Evropě mohla být významná. Dokázala se orientovat ve složitých politických vztazích a své zemi zajistit patřičnou podporu. Markraběnka byla pravděpodobně nikoli němým svědkem, ale do míry, jež jí dovozovaly tehdejší společenské možnosti, i aktivním činitelem v procesu měnící se dynamiky rozložení sil a zrodu nové rovnováhy moci mezi evropskými velmocemi. Říše rakouských Habsburků dosáhla největšího územního rozsahu ve své historii. Markrabství Baden-Baden byla navrácena všechna území a majetky, které byly dříve francouzskými vojsky zabrány.

Rastattská mírová smlouva znamenala nejen konec války o španělské dědictví, ale také ukončila stoleté období náboženských a hegemonických válek v Evropě. Vytvořila tak základ pro rozkvět kulturní krajiny na Horním Rýnu.

Z vděčnosti za mírová ujednání nechala markraběnka Sibylla Augusta Bádenská postavit v Rastattu kapli Panny Marie Einsiedelské jako kopii kaple Panny Marie Einsiedelské vybudované v letech 1709–1710 v Ostrově.

Zámek v Rastattu, kde byl v roce 1714 ujednán a podepsán Rastattský mír

Markraběnka Franziska
Sibylla Augusta Bádenská
©Landesmedienzentrum
Baden-Württemberg

Princ Evžen
Savojský (1718)

PAX RASTADIENS, medaile oslavující Rastattský mír od norimberského
medailéra Georga Wilhelma Vestnera 1714 (Zeitschrift für die Geschichte
des Oberrheins 118 (NF 79), Nr. 37)

Vyhlášení Rastattského míru v roce
1714, mědirytina od Pietera Schenka
(Wehrgeschichtliches Museum Rastatt)

Paolo de Matteis zvěčnil Utrechtský mír v roce 1713 a Rastattský mír v roce 1714 (Stadtmuseum Rastatt)

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO OCHRÁNKYNĚ A PODPOROVATELKA CÍRKVE

Významnou roli v životě markraběnky Franzisky Sibylly Augusty Bádenské hrála hluboká a vášnivě prožívaná zbožnost. V tomto ohledu navázala na činnost své babičky, sasko-lauenburské vévodkyně Anny Magdalény, rozené kněžny z Lobkowicz, která při rodové hrobce v Ostrově založila v roce 1666 piaristickou kolej, již dostavěl otec Sibylly Augusty, vévoda Julius Franz v 70. letech 17. století. V roce 1648 Anna Magdalena zachránila, podobně jako její matka Benigna Kateřina z Lobkowicz v roce 1638, Palladium země české, což je gotická mariánská ikona chránící české země, vykoupila ji ze švédského držení a zajistila její navrácení do Čech.

V letech 1692–1693 dala markraběnka Sibylla Augusta na paměť požáru z 28. prosince 1691, který zničil ostrovský zámek, město však nepostihl, postavit u piaristické koleje v Ostrově kapli zasvěcenou sv. Floriánovi. V kupoli vyhotovil Paolo Manni, italský malíř činný v Ostrově, malbu znázorňující vraždění betlémských dětí. Téma bylo zvoleno příznačné, neboť svátek betlémských nevíňátek připadá na výroční den požáru zámku. Ve stejném období pak nechala zamilovaná markraběnka zřídit záslibný oltář v konventním kostele jako poděkování Panně Marii za vítězství svého manžela Ludwiga Wilhelma v bitvě u Szlankamen (19. srpna 1691). Na oltář byla přenesena milostná soška Panny Marie z Ebstorfu, kterou zakoupila v roce 1644 vévodkyně Anna Magdalena z kláštera v severoněmeckém Ebstorfu a roku 1654 převezla do Ostrova. V souvislosti s přibývajícími poutěmi byla milostná soška v roce 1726 nazvána Pannou Marií Věrnou (Maria Treu) a podle ní i celá kolej.

Pod vlivem kardinála knížete-biskupa Damiana Huga von Schönborn vedla markraběnka Sibylla Augusta přísně náboženský životní styl. S neotřesitelnou vírou ve vyšší řád a boží záměry přijímala předčasnou smrt rodičů, manžela i svých sedmi dětí včetně dospělé dcery, stejně jako živelné i válečné pohromy a nekonečné útrapy. Franziska Sibylla Augusta a markrabě Ludwig Wilhelm se pustili i do přestaveb sítě farních kostelů a staveb nových kaplí na svých panstvích. Významným poutním místem Toužimska se stal kostel Navštívení Panny Marie ve Skocích (Maria Stock), jehož iniciátorkou byla markraběnka Franziska Sibylla Augusta. Chrám byl postaven v letech 1736–1738 podle plánů Johanna Schmidta. Při svých cestách po Evropě navštěvovala častokrát slavné poutní místo ve švýcarském Einsiedelnu. Poprvé tak učinila v roce 1703. Při další návštěvě v roce 1708 se zde z jejího pohledu stal zázrak – její dosud nemluvící syn Ludwig Georg Simpert začal poprvé mluvit. Tehdy se markraběnka rozhodla z vděčnosti postavit v Ostrově kapli Panny Marie Einsiedelské podle vzoru kaple v Einsiedelnu. V roce 1715 nechala do Rastattu povolat z Ostrova piaristy a založila kolej.

V Bádensku se markraběnka úspěšně přičinila také o šíření kultu sv. Jana Nepomuckého (1721 blahoslavený, 1729 svatořečený), o čemž svědčí početné sochy jejího oblíbeného zemského patrona i legenda o něm, kterou v kopuli zámekového kostela v Ettlingen namaloval v roce 1732 Cosmas Damian Asam.

V letech 1717–1718 si nechala Sibylla Augusta postavit u svého zámku Favorite poustevnu – eremitáž jako útočiště k modlitbě a pokání, kam se uzavírala i na několik dní. V jednotlivých kobkách jsou zde rozmístěny voskové figuríny zpodobňující biblické výjevy, postava Maří Magdalény má rysy samotné markraběnky.

Sibylla Augusta zobrazená jako Panna Marie

Palladium země české

Milostná soška Panny Marie Věrné

Interiér kaple Panny Marie
Einsiedelské v Ostrově

Socha černé Madony v Rastattu

Eremitáž při zámku Favorite

Svatá Theodora
– Zámecký kostel svatého
Kříže v Rastattu, Staatliche
Schlösser und Gärten
Baden-Württemberg,
Günther Bayerl

Sochy sv. Jana Nepomuckého v Ostrově a v Rastattu

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

OSTROV

K patřičnému zdůraznění rodové reprezentace sloužila pro sasko-lauenburské vévody i vévodkyně donátorská činnost. Při zvelebování svých panství uskutečňovali řadu významných stavebních počinů, na nichž se podíleli přední architekti, stavitelé a umělci. V rodové tradici pokračovaly i obě ostrovské princezny – Anna Maria Franziska i Franziska Sibylla Augusta. V jejich stavbách rezonuje sasko-lauenburská architektura včetně charakteristických rysů se kterými se setkáváme v Ostrově. Vévodům sasko-lauenburským i markrabatům bádenským se podařilo v Ostrově vybudovat velkolepý dvůr, který se stal proslulým uměleckým a kulturním centrem. Zde se křížily četné umělecké podněty z oblastí jižní a západní Evropy. Rezidence v Ostrově se měla vyrovnat pařížskému i vídeňskému dvorskému prostředí. Markraběnku Sibyllu Augustu pojil s Ostrovem niterný a hluboký vztah a neustále se do místa svého mládí vracela.

Sasko-Lauenburský zámek

Sotva dostavěný zámek v roce 1690 byl upravován zřejmě Giuliem Broggiem až do roku 1692, tedy již z prostředků mladé markraběnky Franzisky Sibylly Augusty a markraběte Ludwiga Wilhelma. Tehdy dostaly fasády novou barevnou úpravu s červenými plochami a světle okrovou tektonikou. Posléze byl celý zámek opatřen monochromním nátěrem v odstínu světlého červeného mramoru, podobně jako zámek v Rastattu. Vstupní portál zámku vytvořil ostrovský sochař, kameník Martin Möckl roku 1690.

Bílá brána

V letech 1690–1695 byla vybudována skvostná brána, která tehdy vedla na nádvoří Bádenského zámku – dnešního Paláce princů vedle Bílého dvora. Vytvořil ji kamenický mistr Paul Büttner v duchu broggiovsky laděných portálů zákupského zámku. Dosud nese alianční erb majitelů panství – vlevo markrabat bádenských a vpravo vévodů sasko – lauenburských, obtočený řetězem řádu Zlatého rouna.

Bádenský zámek zvaný Palác princů

V letech 1692–1695 byl vystavěn trojkřídlý palác jako luxusní obytný komplex, spojený se zámkem komunikační chodbou. V nároží křídel jsou situovány mohutné věžice, zastřešené skružovými střechami. Ve střední ose zahradního křídla vede dvouramenné reprezentační schodiště s balustrádou a plastikami. Fasády pokrývalo iluzivně malované cihelné zdivo, které mělo evokovat Mramorový dvůr na zámku francouzského krále Ludvíka XIV. ve Versailles. To, že měl palác předčít i versailleský zámek, dosvědčují přepychové koupelny s bazény přes celou místnost, obložené delftskými kachlemi.

Pohledová stěna (Prospektmauer)

Před požárem poškozený Šlikovský zámek byla v letech 1691–1711 postavena mohutná stěna s bohatě architektonicky pojednanou fasádou, která byla po obou stranách ukončená o patro vyššími věžemi propojenými vyhlídkovou terasou. Ve velké nice věže byly upraveny vodní kaskády se sochou Neptuna, podle níž se věž nazývala Věž velkého muže.

Zámecká zahrada

V letech 1690–1715 se rodila také nová podoba zámecké zahrady podle principů francouzské zahradní tvorby. Na celkovém rozvrhu přeměny se zřejmě podílel francouzský zahradní architekt Jean Trehet, přímý žák Le Nôtra. Zahrada byla doplněna množstvím nových objektů, sochařské výzdoby i vodních děl. Nově byl upraven i interiér Velkého letohrádku s iluzivní nástěnnou a nástropní malbou oslavující markraběte Ludwiga Wilhelma. Autorem byl patrně italský malíř Paolo Manni.

Posvátný okrsek

V areálu piaristické koleje v Ostrově nechala markraběnka Sibylla Augusta postavit v letech 1692–1693 kapli sv. Floriána a v letech 1709–1710 kapli zasvěcenou Panně Marii Einsiedelské.

Panský pivovar

Naproti piaristické koleji byl v letech 1725 (1726) – 1727 postaven komplex panského pivovaru se středním štítovým rizalitem, kam byl vložen alianční sasko-lauenburský a bádenský erb.

Sasko-Lauenburský zámek v Ostrově

Bádenský zámek – Palác princů

Interiér letohrádku v Ostrově s apoteózou markraběte Ludwiga Wilhelma Bádenského

Pohledová stěna při zámku v Ostrově

Kaple Panny Marie Einsiedelské

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

Po definitivním přenesení rezidence markrabat bádenských do Rastattu přecházeli s vrchností do Bádenska stavitelé, umělci i řemeslníci, kteří se před tím podíleli na budování jejich rezidence v Ostrově. Svou činností a bezprostředním vlivem se stali nositeli a zprostředkovateli nových forem uměleckého vývoje z dalekých Čech jako v případě Domenica Egidia Rossiho, architekta a stavitele. Zvláště pak Michael Ludwig Anton Rohrer a jeho synové Johann Michael Ludwig Rohrer a Johann Peter Rohrer se významně zasloužili o rozšíření centrálních staveb v Porýní podle českého vzoru. V Bádensku nechala Franziska Sibylla Augusta postavit celou řadu staveb ve stejném duchu, jako v Ostrově, aby jí její milovaný domov připomínaly. Při obnově Bádenska došlo k uplatnění jak obecných principů architektonické tvorby, tak i utváření celé krajiny, která měla prezentovat suverénní moc zeměpána. Svým významem tak Ostrov překročil hranice Čech i habsburských dědičných zemí.

Alianční erb markrabat bádenských a vévodů sasko-lauenburských nad vstupem do Zámeckého kostela sv. Kříže při zámku v Rastattu

Zámek Rastatt

Markrabě Ludwig Wilhelm zamýšlel vybudovat u tržní vsi Rastetten na řece Murg lovecký zámček, jehož projekt zadal staviteli Domenicu Egidiovi Rossimu. Z loveckého zámku se postupně vyvinula nová bádenská rezidence, dokončená v roce 1707. Poté byl zámek v některých částech modernizován stavitelem Johannem Michaellem Ludwigem Rohrerem. Centrální část impozantního trojkřídlého komplexu korunuje socha Jupitera, který vrhá své blesky proti nepříteli. Ve vstupní hale je zobrazen ve scéně Faetónova pádu Apollón, bůh slunce, jako narážka na nepřitele Ludwiga Wilhelma, francouzského krále Ludvíka XIV. Sál předků vrcholí freskou Apotheosa Hercula, kde je „Türkenlouis“ postaven na roveň tomuto hrdinovi. Honosné štukové rámy na stěnách nesou později doplněnou galerii předků.

Samotné město vzniklo na pravidelném půdorysu tzv. ideálních měst s uplatněním typického trojzubce ulic vycházejících podobně jako ve Versailles ze zámeckého nádvoří.

Kaple Panny Marie Einsiedelské

Podle vzoru kaple z Ostrova postavil v roce 1715 v Rastattu stavitel Johann Michael Ludwig Rohrer kapli Panny Marie Einsiedelské. Podobně jako v Ostrově byla opatřena velkým schodištěm a reliéfy s plastikami na vrcholu štítu. Na rozdíl od Ostrova však byla doplněna kryptou, replikou betlémské jeskyně Narození Páně a zvoničkou.

Zámecký kostel sv. Kříže

Rastattský zámecký kostel je spolu se zámkem Favorite nejvýznamnějším svědectvím stavební činnosti Franzisky Sibylly Augusty. V letech 1719–1723 postavil zámecký kostel jako dvorní kostel „Svatého kříže“ český dvorní stavitel Johann Michael Rohrer. V zámeckém kostele se nachází také místo posledního odpočinku markraběnky. Náhrobní kámen nese nápis, který si sama zvolila "Modlete se za velkou hříšnici Augustu MDCCXXXIII". Po vymření rodu Baden-Baden 1771 sloužil kostel piaristické škole, pozdějšímu lyceu jako gymnaziální kostel.

Pagodenburg

Tento někdejší čajový pavilon markraběcí rodiny, postavený roku 1722 a obklopený zahradou, stojí na vyvýšené terase nad řekou Murg. Je napodobeninou stavby v parku zámku Nymphenburg v Mnichově a sloužil k zábavě a setkávání dvorské společnosti. Okrasný parter byl propojen s užitkovou zahradou. Dnes se zde v letních měsících konají výstavy místních i zahraničních umělců pořádané Rastattským uměleckým spolkem.

Zámek Favorite

V letech 1710–1730 si nechala markraběnka Sibylla Augusta vybudovat poblíž Rastattu venkovský zámek Favorite. Projekt stavby vyhotovil opět stavitel Johann Michael Ludwig Rohrer. Zámek s nárožními rizality byl směrem do zahrady opatřen velkým reprezentačním schodištěm jako Bádenský zámek v Ostrově. Ústřední hala sloužící jako sala terrena, byla vytvořena v nápodobě haly Velkého letohrádku v Ostrově s nárožními grotami, galeriemi i s použitím kachlů s holandskými motivy podobně jako lázeňské koupelny v Ostrově. Na klenbě ochozu ústřední haly je zachycen rovněž výjev Diany v lázni s prchajícím Akteonem stejně jako na klenbě knížecí lázně Bádenského zámku v Ostrově.

Zámek Rastatt

Zámek Favorite, zahradní průčelí

Zámecký kostel sv. Kříže v Rastattu, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

Kaple Panny Marie Einsiedelnské v Rastattu

Eremitáž u zámku Favorite

Interiéry ústřední haly zámku Favorite, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

Poté, co markraběnka Franziska Sibylla Augusta Bádenská předala v roce 1727 vládu svému staršímu synovi Ludwigu Georgu Simpertovi (1702–1761), stáhla se na své vdovské sídlo v Ettlingenu. Iniciovala obnovu, přestavbu a rozšíření celého města zničeného během války o falcké dědictví. Pro svoje vdovské sídlo upřednostnila markraběnka zcela vědomě skromnější podobu podle svého českého domova. Dne 10. července 1733 markraběnka Franziska Sibylla Augusta Bádenská ve věku 58 let na svém sídle v Ettlingenu zemřela.

Zámek Ettlingen

Počínaje rokem 1727 nechala markraběnka části staršího zámku upravit v novou barokní rezidenci podle plánů dvorního architekta Johanna Michaela Ludwiga Rohrera. Komplex o čtyřech křídlech s uzavřeným nádvořím byl dokončen v roce 1733. Vstup do jižního obytného křídla byl zvenčí zvýrazněn zvláštním schodištěm se sloupovým portikem korunovaným bádensko-lauenburským aliančním erbem. Bohatou iluzionistickou výmalbu fasády a malby v sálech provedl Lucca Antonio Colomba a štukatérské práce Riccardo Retti. Jednou z nejprestižnějších místností zámku je sál, který využívala markraběnka Sibylla Augusta jako hodovní a jídelní síň. Byl vyzdoben nástěnnými a stropními malbami od malíře Colomba a pravděpodobně ho zdobily nádherné křišťálové lustry z Čech. Vrcholem byla stavba zámecké kaple zasvěcené sv. Janu Nepomuckému s freskami od Cosmy Damiana Asama, které vyprávějí o životě a legendě českého zemského světce. Na žádost markraběnky byla rozšířena i zámecká zahrada.

Markraběcí bádensko-lauenburský erb na jižním křídle zámku Ettlingen

Kostel sv. Martina v Ettlingenu

Markraběnka Sibylla Augusta iniciovala rovněž rekonstrukci válkami poškozeného klášterního kostela sv. Martina. Přestavba probíhala ve dvou etapách. V letech 1699–1715 byl obnoven chór a věž završena osmibokou nástavbou podobně jako kostel sv. Michaela v Ostrově. V roce 1732 zahájil dvorní stavitel Johann Michael Ludwig Rohrer obnovu lodi, která byla dokončena v roce 1734. Na západním průčelí dominuje stavbě pod sochou sv. Martina markraběcí bádensko-lauenburský alianční erb.

Lovecký zámek Sv. Huberta Fremersberg u Baden-Badenu

Komplex loveckého zámku nechala postavit v letech 1716–1721 markraběnka Franziska Sibylla Augusta Bádenská jako svatební dar pro svého syna Ludwiga Georga Simperta, zvaného „Jägerlouis“ (Ludvík Lovec). Plány i stavbu provedl Johann Michael Ludwig Rohrer. Areál se skládal z budovy zámku, dvou kavalírských budov a budovy kuchyně. Hlavní centrální budova na osmibokém půdorysu je završena skružovou střechou se sochou ležícího jelena a doplněná čtyřmi lichoběžníkovými křídly.

Zámek Ettlingen

Zámecká kaple sv. Jana Nepomuckého v Ettlingenu

Markraběnka Franziska
Sibylla Augusta Bádenská
v černém vdovském šatu
©Landesmedienzentrum
Baden-Württemberg

Kostel sv. Martina v Ettlingenu

Alianční markraběcí bádensko-lauenburský erb
na západním průčelí kostela sv. Martina

FRANZISKA SIBYLLA AUGUSTA BÁDENSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO SBĚRATELKA A MILOVNICE UMĚNÍ

Vedle oddané manželky, energické regentky a matky byla markraběnka Franziska Sibylla Augusta i ženou milující krásu. Pověstný byl její smysl pro umění a sběratelská vášeň. Pokračovala v rodové tradici, vždyť mezi bohatými uměleckými sbírkami vyrostla. Již její děd, vévoda Julius Heinrich, ale i otec, vévoda Julius Franz, vybudovali rozsáhlé sasko-lauenburské sbírky uměleckých děl, přírodnin i kuriozit. Charakter těchto sbírek, tzv. kabinetů umění a zvláštností, určovala dobová koncepce sbírky jako symbolu universa, která měla být souhrnem díla přírody i výsledků lidské činnosti. Vzácné obrazy ceněných autorů – dobové inventáře uvádějí 869 děl německých, nizozemských a italských malířů (Albrechta Dürera, Lucase Cranacha st., Franse Florise de Vriendt, Hanse Baldunga – Grien, Lorenza di Credi, Jacoba Jordaense), dále plastiky ze dřeva, kovu, šperky z diamantů a jiných drahých kamenů, briliantů, ze zlata, stříbra, onyxu, křišťálu, jaspisu. Bohatě zdobené svícny nebo miniatury všeho druhu doplňovaly minerály, exotické plody a ulity v drahých montážích, želví krunyře či pštrosí vejce nebo předměty technického rázu, jako byly kompas, astrolabia, přístroje k určování zeměpisných souřadnic podle postavení hvězd, hrací strojky, hodiny a jiné přístroje. Vzácné umělecké kousky byly uchovávány v Kunstkomoře a stříbrné předměty v proslulé stříbrné kapli na zámku v Ostrově.

Markraběnka Sibylla Augusta nechala drahocenné sasko-lauenburské sbírky převézt do svého nového domova v Bádensku a nadále je rozšiřovala. Kromě záliby v krásných předmětech šlo o reprezentaci bohatství, společenské úrovně sběratele a také budování rodové paměti.

Markraběnka Sibylla Augusta se také ráda obklopovala krásnými a luxusními předměty ve svých palácích. Zámek Favorite sloužil pro reprezentaci, ale i pro potěchu duše a v jeho dekoracích se uplatnily vzácné panely pietra dura (florentská mozaika), obklady z uměleckého mramoru, drahých kamenů, skla a perleti, i lustry z českého skla. Původní kusy z Asie, například japonský lakovaný nábytek, byly doplněny evropskými kusy v asijském stylu (tzv. chinoiserie). K jejich zajištění pragmaticky využívala rodinných vazeb, například v roce 1719 si objednala panely florentské mozaiky z dílny mediceských velkovévodů. Byla vášnivou sběratelkou fajánse a porcelánu z Asie, zejména porcelánu Imari, ale i evropských napodobenin z Míšeň, které uspokojovaly touhu po exotice.

Sasko-lauenburské sbírky, půldruhého století shromažďované a chráněné jako součást „fideikomisu“ (nedělitelného, dědičného majetkového souboru), čekal však neblahý osud. August Georg (zemřel 1771), poslední z markrabat báden-bádenských, odkázal tyto sbírky císařovně Marii Terezii. U vídeňského dvora však o ně nebyl zájem, stříbrné předměty byly roztaveny v mincovně a ostatní pak bylo vydraženo v aukcích. Zachována zůstala jen malá část rodinného pokladu.

Plastiky a dekorativní předměty ze sasko-lauenburských a bádenských sbírek

Mojžiš vyvádějící svůj lid do země zaslíbené, od nizozemského malíře Franse Florise de Vriendt, 3. čtvrtina 16. století, jediný obraz ze sasko-lauenburských sbírek uchovaný v Ostrově, Galerie umění Karlovy Vary

Modrobílý porcelán Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Antonio Di Nunzio

Černý porcelán Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Martine Beck Coppola

Interiéry zámku Favorite u Rastattu, Zrcadlový a Florentinský kabinet Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

SLAVNOSTI NA SASKO-LAUENBURSKÉM A BÁDENSKÉM DVOŘE

Na sasko-lauenburském dvoře a později i na dvoře bádenském probíhaly různé slavnosti, bankety, velkolepé podívané. Pro nejrozličnější dvorské kratochvíle, hry, karusely či střelecké turnaje, divadelní, baletní a hudební představení, maškarní reje se využívala zámecká zahrada, která se po setmění rozzářila slavnostním osvětlením. Noční iluminace, odehrávající se za zvuků hudby dvorní kapely, doprovázely ohňostroje s působivými světelnými efekty a ohňopády, pro které byla v zahradě stavěna jevištní dekorace, dřevěné kulisy hradů, mytologických scén. Zahrada se stávala velkým jevištěm.

K patřičnému zvýšení prestiže se na vévodském i markraběcím dvoře provozovala hudba, která měla v barokním umění velmi důležité postavení. K doprovodu společenských akcí, tance, hostin a slavnostních událostí byla zřízena v Ostrově dvorní kapela, v jejímž čele stál kapelník, pocházející z piaristické koleje, řádu, který dával mimořádný důraz na duchovní hudbu a hudební výchovu. Hudba zněla i v zámecké zahradě pro potěchu majitelů i návštěvníků.

Jedním z nejvýznamnějších dvorních kapelníků a skladatelů v Ostrově byl Johann Caspar Ferdinand Fischer (6. září 1656 v Krásné – 27. srpna 1746 v Rastattu). Vystudoval latinskou školu na piaristickém gymnáziu v Ostrově, kde se naučil hrát na klavír a na housle. V letech 1686 a 1689 působil v Ostrově jako kapelník u sasko-lauenburského dvora, roku 1690 se pak stal kapelníkem markraběte bádenského. Roku 1715 přesídlil do Rastattu, kde sloužil bádenskému dvoru až do své smrti. Fischer je autorem dlouhé řady hudebních skladeb pro varhany, další nástroje i zpěv, a to z oblasti hudby duchovní i světské. Byl nazýván „bádenským Bachem“. Jako Bachův předchůdce uvedl do německé hudby francouzský vliv. Nejvýznamnějším Fischerovým dílem je varhanní cyklus *Ariadne Musica* (1702), kde použil jako vůbec první komponista principu hudebního bludiště, spočívajícího ve střídání dvaceti stupnic formou preludií a fug. Právě tato skladba, jako i další Fischerovy kompozice, ovlivnila tvorbu J. S. Bacha (1685–1750), který tento princip široce rozvinul v kompozici *Malý harmonický labyrint* (1714?) a ve dvou cyklech, *Dobře temperovaný klavír* (1722 a 1742). Z Fischerova díla přejímali i G. F. Händel a řada hudebních skladatelů.

Stejně jako koncerty, divadelní a baletní představení patřily v době baroka ke kultuře evropských královských a knížecích dvorů také různé kostýmované slavnosti. Markraběnka Sibylla Augusta pěstovala tuto kulturu nejen v rastattské rezidenci, ale především ve svém nedalekém letním sídle Favorite. V roce 1729 uspořádala velkou čínskou slavnost na svém, tehdy ještě nedokončeném vdovském sídle v Ettlingen. Byl sem narychlo přivezen porcelán, koberce, závěsy na stěny, tištěné papírové tapety, české sklo a mnoho dalšího k výzdobě hodovní síně. Pro jedenáct pozvaných hostů byly ušity kostýmy v čínském stylu a dvorní kapelník J. C. Fischer z Rastattu byl požádán, aby složil suitu speciálně napsanou pro hudební nástroje, které nechal naladit na čínský zvuk.

Kromě vzácných předmětů z rodové sbírky porcelánu se zachoval i cyklus ručně kolorovaných mědirytin, který zachycuje kostýmovanou slavnost v Ettlingenu a jehož jediná dochovaná kopie se pravděpodobně nachází v Metropolitním muzeu umění v New Yorku. Sibylla Augusta jeho zhotovením pověřila augsburského rytce a vydavatele Johanna Christopa Leopolda.

Skladatel a dvorní kapelník Johann Caspar Ferdinand Fischer

Portréty v kostýmech Během barokní doby byly oblíbené maskarní plesy, na kterých se dokonce i markraběcí rodina oblékala do různých kostýmů, s markraběnkou Sibyllou Augustou jako bakchantkou, zahradnicí, bohyní lovu Dianou, čarodějkou a markrabětem Ludwigem Wilhelmem jako Turkem nebo Apollónem (Zámek Rastatt)

Pohled na prostřený stůl s kostýmovaným orchestrem, zámek Ettlingen, 1729

ZÁVĚR ŽIVOTA

FRANZISKY SIBYLLY AUGUSTY BÁDENSKÉ, ROZENÉ PRINCEZNY SASKO-LAUENBURSKÉ

Když roku 1727 markrabě Ludwig Georg dovršil 25 let, předala mu jeho matka, která do té doby vládla jako regentka, vládu v markrabství Baden-Baden a mohla odejít do ústraní. Jako vdovské sídlo si v souladu s rodovou tradicí zvolila Ettlingen, který ovšem nechala stavebně upravit tak, aby připomínal její milovaný Ostrov. Svůj nově přestavěný palác v Ettlingenu, kde strávila poslední roky svého života, popisovala jako „útulné hnízdečko, kde se dá v klidu sloužit Bohu“.

V době absolutismu patřil zbožný a ctnostný život ke knížecím povinnostem. Zbožná Sibylla Augusta se intenzivně modlila, konala pokání a nábožensky rozjímal. Stavba velkolepé kaple v jejím vdovském sídle v Ettlingenu se proto měla stát ústředním bodem obnoveného a přestavěného zámku. Ještě před dokončením kaple nechala hned po svém nastěhování v roce 1729 z pověření biskupa ze Speyeru sloužit mše u oltáře ve svých soukromých pokojích kaplanem Moßerem. V letech 1731–1732 nechal její dvorní architekt Michael Ludwig Rohrer postavit velkou třípatrovou palácovou kapli ke cti českého světce Jana Nepomuckého. V rozsáhlé a podrobné smlouvě z 10. července 1732 s vyhledávaným a slavným umělcem Cosmou Damianem Asamem markraběnka sama specifikovala jednotlivá vyobrazení. Samotná malba trvala pouhých 10 týdnů. Slavnostního otevření kaple v září 1733 se již markraběnka nedožila. Zemřela po dlouhém utrpení 10. července 1733 na zámku Ettlingen a její tělo bylo uloženo v kapli a poté v procesí převezeno do zámeckého kostela v Rastattu.

Pokud bychom měli zhodnotit život markraběnky Sibylly Augusty Bádenské, rozené princezny sasko-lauenburské, tak lze říci, že ho naplnila tím, co se od ní očekávalo – od prestižního sňatku až po nelehkou úlohu regentky. Markraběnka se zhostila své role a pomohla s hospodářským rozvojem válkou ničeného Bádenska, země, kterou přijala jako svou novou vlast. I přes potíže v době války o španělské dědictví dokázala po jejím skončení financovat velké stavební projekty i dbát na podmínky pro poddané. V rámci možností udržovala kontakty také s českým prostředím. Snažila se pravidelně navštěvovat své západočeské statky a udržovala korespondenci se svou sestrou Annou Marií Franziskou.

Náhrobní kámen markraběnky Franzisky Sibylly Augusty Bádenské v zámeckém kostele v Rastattu

Markraběnka Františka Sibylla Augusta Bádenská, Anton Birckhart, kolem roku 1720

Zámecká kaple sv. Jana Nepomuckého v Ettlingenu s freskou od Cosmy Damiana Asama

Markraběnka Sibylla Augusta Bádenská ve zpovědnici sv. Jana Nepomuckého na fresce od Cosmy Damiana Asama v zámecké kapli v Ettlingenu

Monogram markraběnky Franzisky Sibylly Augusty na zámku v Ettlingenu

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ

Anna Maria Franziska se narodila jako starší ze dvou dcer vévody Julia Franze Sasko-Lauenburského a jeho ženy Marie Hedwigy Augusty von Pfalz-Sulzbach. Matka však brzy zemřela a obě princezny byly vychovávány hraběnkou von Werschowitz/Vršovcovou. O vztahu mezi sestrami i roli jejich vychovatelky na vévodově dvoře kolují různé fámy a polopravdy. Pravdou je, že i přes jistou rivalitu, která mezi princeznami mohla existovat, udržovaly obě přinejmenším korespondenční kontakt po celý život.

Pro princeznu Annu Marii Franzisku se hledal životní partner z vládnoucí rodiny, který by jí potenciálně pomohl získat zpět Sasko-Lauenbursko, o které přišla po smrti svého otce, Julia Franze Sasko-Lauenburského. Nakonec se provdala za velitele císařské armády, Philippa Wilhelma von Pfalz-Neuburg, syna falckého kurfiřta a švagra samotného císaře Leopolda I. Svatba se konala v rezidenci knížete z Lobkowicz v Roudnici v Čechách v roce 1690. Z tohoto manželství se narodily dvě dcery. Již o tři roky později však Philipp Wilhelm nečekaně zemřel. V roce 1697 se tedy mladá vdova znovu provdala. Jejím druhým manželem se stal Gian Gastone de' Medici, později poslední toskánský velkovévoda z rodu Medici. Přes počáteční snahy se však vztah mezi manželi postupně zhoršoval.

Zatímco Anna Maria Franziska dávala přednost svému venkovskému sídlu v Zákupech, Gian Gastone trávil většinu času v Praze nebo cestoval do zahraničí. V roce 1708 se manželé rozešli, přičemž manželství zůstalo bezdětné, ač narození mužského dědice byl jeden z hlavních důvodů, proč Medicejové o sňatek s Annou Marií Franziskou stáli. Zajímavé je, že během svého pobytu v Čechách navázal Gian Gastone styky s českým prostředím, o čemž svědčí skutečnost, že začal studovat češtinu u Václava Jandity, jehož vydání české gramatiky také sponzoroval. Stopy v Čechách zanechali též členové medicejského doprovodu, zejména lékař Pietro Domenico Bartoloni da Empoli, autor knihy "Bacco in Boemia" (1. vyd. 1717) oslavující vinařskou kulturu Čech.

Toskánská velkovévodkyně, jak se rozená sasko-lauenburská princezna titulovala po sňatku s Gian Gastonem de' Medici, se na svých českých panstvích prezentovala jako zbožná a pečlivá hospodářka. Část zisku ze svých statků investovala zpět do nákupu dalších statků – někdy drobných, jindy celých panství (Kácov 1726, Tachlovice 1732). Další finance vynakládala na nezbytnou reprezentaci, k níž patřily stavební počiny, dary církvi či pořádání nejrůznějších slavností. Právě podporou náboženského života a stavebních aktivit se významně zapsala do formování svých panství a s otiskem její činnosti se setkáváme dodnes v podobě historického kulturního dědictví dochovaného na jejich bývalých panstvích. Toto kulturní dědictví se nesestává pouze z honosných rezidencí, ale také z kostelů a drobné sakrální architektury (sochy světců, kaple). Tyto stavby ostatně nestavěla jen pro sebe, ale také pro své poddané, za něž jakožto jejich vrchnost zodpovídala.

Princezna Anna Maria Franziska v dívčím věku

I když sama preferovala život ve vlastní rezidenci v prostředí svého aristokratického dvora, který čítal na 200 osob, udržovala si přehled o dění v důležitých kulturních centrech střední Evropy. Měla své agenty u císařského dvora ve Vídni a udržovala korespondenční styky s významnými říšskými suverény, např. se saským kurfiřtem a polským králem Augustem Silným. Osobně pak pořádala setkání pro šlechtu z okolního regionu při příležitosti velkých křesťanských svátků nebo loveckých festivů. Zákupy jakožto její hlavní rezidence tak představovaly významný bod na mapě Čech první poloviny 18. století. Anna Maria Franziska zemřela 15. října 1741. Její tělo bylo pochováno v modrém řádovém šatu celestýnek ve zdobené rakvi vedle jejího prvního manžela do krypty kostela sv. Fabiána a Šebestiána v Zákupích.

Velkovévodkyně Anna Maria Franziska, Johann Martin Preisler, přelom 17. a 18. století

Princ Philipp Wilhelm z Pfalz-Neuburgu kolem roku 1690, Pieter van der Werff

Gian Gastone de' Medici, velkovévoda toskánský kolem roku 1690, Niccolò Cassana

Erb rodu Medici

Erb Philippa Wilhelma z Pfalz-Neuburgu a erb sasko-lauenburský Anny Marie Franzisky na portálu v předzámčí zámku Zákupy

Sasko-lauenburský erb na Toskánském paláci v Praze

Rakev velkovévodkyně Anny Marie Franzisky Toskánské a Philippa Wilhelma z Pfalz-Neuburgu v hrobce pod sakristií děkanského kostela sv. Fabiána a Šebestiána v Zákupích

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

ZÁKUPY

Zámek v Zákupěch v severních Čechách upravoval vévoda Julius Franz Sasko-Lauenburský od roku 1670 (přípravné práce byly zahájeny již za vévody Julia Heinricha Sasko-Lauenburského). Spolu s vévodou Juliem Franzem se do stavebních aktivit zapojovala i jeho manželka Marie Hedvika, rozená falckraběnka ze Sulzbachu. Na přestavbě se podílel vlašský stavitel Giovanni Domenico Orsi, Kryštof Dientzenhofer a Gullio Broggio. Byl to právě stavitel Orsi, kdo vypracoval koncepci celého zámeckého areálu. Hlavní zámecká budova byla sjednocena do podoby čtyřkřídlého bloku s jednoduchými fasádami. Celkovou strohost a až pevnostní charakter podtrhovaly eskarpy zpevňující starší zdivo. V roce 1675 se střetly dvě poněkud odlišné představy vévody Julia Franze a jeho manželky Hedviky Augusty ze Sulzbachu, ohledně schodiště z velké jídelny 'do dolního kvelbu'. Práce započal Giulio Broggio, který pracoval pro vévodu v Ostrově, poté se realizace ujal Abraham Leuthner, řízený vévodkyní Hedvikou. Následně dílo dokončili podle přání vévodkyně adjunkt Dominik Canevalle a stavitel Jan Jiří Rossi. V 80. letech 17. století trávil vévoda Julius Franz stále více času v Zákupěch, kde také 30. září 1689 zemřel.

Po přesídlení starší dcery vévody Julia Franze, princezny Anny Marie Franzisky, do Zákup po smrti svého otce v roce 1690, stavební práce na zámku plynule pokračovaly. V letech 1690–1692 zde stavěl Giulio Broggio předzámčí se subtilní věží umístěnou v jeho středu. V roce 1696 realizoval velkou voliéru s kovovou konstrukcí a kupolí uprostřed. Od roku 1697 pak upravoval nový hospodářský dvůr s velkou konírnou, dostavěný v letech 1725–1726. Anna Maria Franziska byla úspěšná chovatelka koní (rovněž v Rapicích nechala v roce 1725 postavit hřebčín pro zhruba 200 koní). V letech 1700–1702 dostala svou výslednou podobu jižní zahrada v Zákupěch s dvojicí barokních teras, kde bylo čtyřicet vodních nádrží, fontána a čtyři gróty. Terasy završené balustrádou byly členěny mělkými nikami s grótovou výzdobou. Z nich spadala voda do nádrží oddělených pilastry s dvojicemi mužských a ženských postav. Tvůrcem zahrady byl podle dobových výúčtování pražský stavitel Johann Heinrich Klingenleitner. Obdobné stavby se nacházely i v ostrovské zámecké zahradě, včetně voliéry s velkou drátěnou kupolí i teras s oranžérií, které byly opatřeny nikami s bazénky podobnými těm, které se nám zachovaly v zahradě zákupské. Realizaci výtahu („létající židle“) na zámku v Zákupěch se Anna Maria Franziska snažila konkurovat dokonce i dvoru samotného francouzského krále Ludvíka XIV., obdobně, jak to činil Ludwig Wilhelm Bádenský v Ostrově.

BRENNÁ

V Brenně nechala velkovévodkyně Anna Maria Franziska postavit v letech 1723–1725 kostel svatého Jana Křtitele. Stavitelem byl pravděpodobně Václav Špaček. Kostel je jednou z jeho přelomových staveb v duchu dynamického baroka, zejména ve skladbě vyklápených pasů západní kruchty. Je také integrální součástí velkého komplexu staveb kolem zákupského zámku budovaného jako rozsáhlá barokní sídelní rezidence.

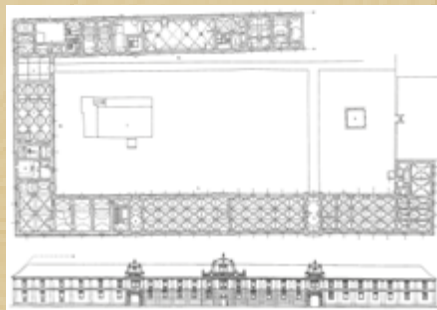
Sasko-lauenburský erb
nad portálem konírný
zámků Zákupy

Zámecká zahrada v Zákupích, Octavio Broggio nebo Johann Heinrich Klingensleitner 1700–1702

Velká jídelna se zachovalými barokními freskami
na zámku Zákupy

Půdorys a pohled
na průčelí
velké konírný
v Zákupích
(P. Macek 1996)

Kostel sv. Jana Křtitele v Brenné

Zámecký areál v Zákupích, Dolní zahrada v hradebním příkopu, v roce
1696 navrhl a postavil voliér s kovovou kupolí Julius Broggio.

Konírný v zámeckém areálu v Zákupích

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

PLOSKOVICE

Ploskovice přešly do majetku sasko-lauenburského vévody Julia Heinricha v roce 1663. Ten posléze nechal upravit zámek i zahradu. V roce 1711 zde stávala také oranžerie. Velkovévodkyně si pak Ploskovice vybrala za své letní sídlo. Od roku 1703 zde budovala novou terasovou zahradu s velkou ústřední fontánou. V letech 1718–1719 pak nechala postavit nový zámek – „Lusthaus“ ve stylu maison de plaisance. Stavitelem a snad i autorem návrhu byl pražský stavitel a architekt Václav Špaček, který se pak stal dvorním stavitelem Anny Marie Franzisky. Podle tehdejší módy v italsko-čínském slohu ho nechala vybavit vším přepychem jako malé Versailles. Původně byl zámek o patro nižší a z kvádrové hmoty ukončené terasami s balustrádou vyrůstal dominantní pavilón zastřešený mansardovou bání. V suterénu byly umístěny gróty se skupinou soch atlantů, gigantů rámujících vstup do tajemného světa.

Umělé vodní jeskyně mají šest částí a jsou vybavené kašnami s chrličí ve tvaru ryb, plastikami, mušlemi a skalisky. Stěny pokrývají malby zříčenin antických staveb či figur čtyř ročních období. V přízemí se otevírá vstupní vestibul a výše hlavní sál na oválném půdorysu prostupující dvě patra. I zde nechala velkovévodkyně vybudovat výtah („létající židli“). Na vlastní „Lusthaus“ pak navazují terasy s galeriemi. V případě zámku v Ploskovicích tak před námi vystupuje uzavřený samostatný celek italské vily, doplněný navíc arkádovými chodbami se sochařskou výzdobou, podobně, jako tomu bylo v Ostrově.

Velkorysé bylo také řešení zámecké zahrady s přísnou geometrií základních kompozičních os. Hlavní osa vede od vstupního vyhlídkového pavilonu přes zámecký vestibul, dolní terasu pod jižním průčelím zámku upravenou původně jako parter s kašnou, níže položené jezírko s branou na způsob propylejí, pokračující topolovou alejí až k mariánskému sousoší na horizontu za dnešním zámeckým areálem. Na spodní terase stály dvě velké oranžerie a další oranžerie se skleníky byly situovány při ohradní zdi nad horní terasou. Osu uzavírá vyhlídkový sloupový pavilón v severní části zahrady, s převýšenou střední částí završenou helmicí s vysokým nástavcem a plastikou orla. Zámek v Ploskovicích byl nejmilejším letním sídlem velkovévodkyně Anny Marie Franzisky.

V polovině 19. století se zámek stal soukromou rezidencí císaře Ferdinanda I. Habsburského, který jej používal – stejně jako zámek v Zákupce – jako své letní sídlo. Úpravy z let 1850–53, provedené Franzem Fritschlem na základě plánů architekta Jana Bělského, přeměnily areál v krajinářský park.

Pohled na vévodskou zahradu v Ploskovicích s aliančním erbem Wittelsbachů a Pfalz-Neuburgů (Bayerische Staatsbibliothek, Konvolut verschiedener Garten, Park und Flurpläne, nedatováno)

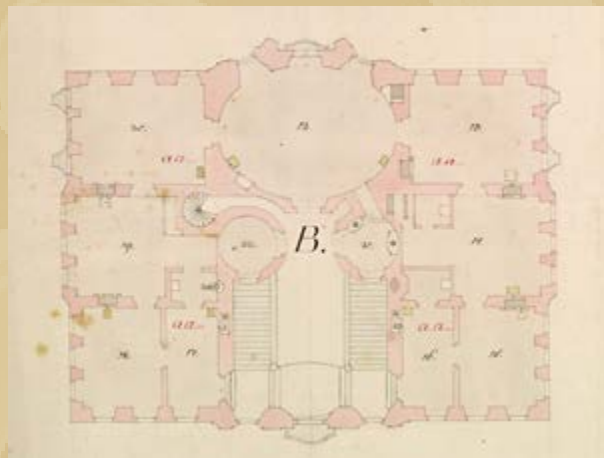

Zámek v Ploskovicích v původní podobě z let 1719–1850

Zámek v Ploskovicích, současný vzhled

Gróty pod ploskovicským zámekem

Půdorys piano nobile zámku v Ploskovicích před přestavbou v polovině 19. století

Sala terrena zámku v Ploskovicích

Sochy atlantů při vstupu do grótu

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

KÁCOV

Po získání zdejšího zámku v roce 1726 započala Anna Maria Franziska jeho náročnou přestavbu. Stavitelem byl opět Václav Špaček. Nový zámek je dvoupatrový s převyšujícím střešním pavilónem, který osvětluje vnitřní halu. Boční ustupující rizality jsou zakončeny cibulovými báními. V západním věžovém rizalitu byla situována kaple, která byla přes 50 let zazděna a nedávno znovu 'nalezena'. Nad vstupním portálem s baldachýnovou markýzou (podobného tvaru jako zastřešení altánu severního pavilonu v Ploskovicích) a malovaným monogramem AMF v kartuši s knížecí korunkou, je osazen štukový polychromovaný sasko-lauenburský erb. V letech 1728–1729 byly provedeny iluzivní výmalby fasád s postavami různého sociálního zařazení, od panstva až po sloužící, ve slepých oknech, jejichž autorem byl pravděpodobně Franz Cisar (Cízar).

V interiérech se unikátně dochovala fresková výmalba, kterou vytvořil pražský malíř Karel Josef Moravini, označovaný za toskánského malíře. Štukatérské práce prováděl pražský štukátér Bartolomeo Muttoni a na sochařské výzdobě se podíleli Jan Höffer a Josef Leschke z Prahy. Náměty freskové výzdoby, která pokrývala nejen stropy, ale téměř i veškeré stěny, jsou pestré. V přijímacím sále byla provedena výmalba s Tureckými válkami a obléháním Vídně. Ložnice velkovévodkyně zdobí náměty z Mojžíšova dětství. V salonku se střídá čtvero ročních dob pod dohledem bohyň Ceres a Diany. Oratoř stráží andělé s tématem Zvěstování Panny Marie zasazených do líbezných krajin. V kapli s bohatou štukovou dekorací byly provedeny malby Tří králů a seslání Ducha Svatého. Ve štukové kartuši je zde také monogram Anny Marie Franzisky. Dochovaly se i fresky v nejvyšším podlaží zámku, bývalých pokojích pro hosty, kde můžeme obdivovat jak biblické výjevy, tak i mytologické náměty jako je Diana a Akteon.

Siluetu zámku v Kácově, podobná zámku v Horní Polici, i nesmírně zdobná fasáda, odkazují ke spojení italské architektury a dobových čínských nebo orientálních inspirací. Vedle zámku byla upravena i terasová zámecká zahrada.

Jednou z dominant městečka Kácova byl most přes řeku Sázavu, zdobený barokními sochami, podobně jako známý Karlův most v Praze. Mimo jiné zde byla socha sv. Jana Nepomuckého nebo Panny Marie Polické, což byl kult rozšířený zejména na panstvích Anny Marie Franzisky. Nedaleko od zámku nechala velkovévodkyně v letech 1727–1729 postavit papírnu.

Pohled na zámek v Kácově, J. Venuto 1813

Pohled na zámek Kácov od řeky Sázavy

Sasko-lauenburský erb velkovévodkyně Anny Marie Franzisky na průčelí zámku v Kácově

Monogram velkovévodkyně Anny Marie Franzisky

Iluzivní malby průčelí s postavami různých společenských vrstev na zámku v Kácově

Záchrana a restaurování fresek na zámku v Kácově

Restaurování nástěnných maleb v Modrém salónku na zámku v Kácově

Stropní freska v Modrém salónku na zámku v Kácově od Karla Josefa Moraviniho

Štuková výzdoba stropu kaple na zámku v Kácově

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO STAVITELKA

HORNÍ POLICE

Velkovévodkyně Anna Maria Franziska dala přestavět i zámek v Horní Polici na dohled od poutního areálu, který zde postavil zřejmě její otec vévoda Julius Franz Sasko-Lauenburský kolem roku 1674. Na první etapě v letech 1711 až 1717 se podílel dvorní stavitel Klingenleitner a na druhé etapě pracoval v letech 1731 až 1732 stavitel Václav Špaček. Tehdy byl zámek navýšen o jedno patro a dostal svou současnou podobu. Převýšená bazilikální altánová nástavba osvětlovala centrální chodbu. Ta byla navíc ve střední části zvýrazněná malou vížkou. První patro sloužilo jako apartmá pro velkovévodkyni a přistavěné druhé patro jako ubytovací zázemí pro vážené hosty přicházející na poutě do poutního areálu.

HOSTIVICE

Hostivický zámek postavila v letech 1689–1697 hraběnka Johanna Barbora Eusebie Carretto-Cavriani-Millesimo jako jednopatrovou raně barokní stavbu. V letech 1733–1734 nechala zámek přestavět Anna Maria Franziska, velkovévodkyně Toskánská, zřejmě stavelem Václavem Špačkem. Zámecká budova byla zvýšena o jedno patro a ukončena ustupující pavilónovou nástavbou, jejíž okna osvětlují centrální halu procházející od prvního patra až po střešní nástavec. Opět se zde objevuje vzájemná podobnost staveb zámků v Kácově, Horní Polici či Hostivicích, a to v inspiraci ostrovskými zahradními stavbami, italskými letohrádky či konventy.

Nástropní freska uvnitř zámku zobrazuje účast dědečka Anny Marie Franzisky v bitvě na Bílé hoře (1620). Autorem maleb v interiérech zámku v Hostivicích byl, podobně jako na Kácově, malíř Karel Josef Moravini podle směrnic, které mu před tím dala osobně velkovévodkyně.

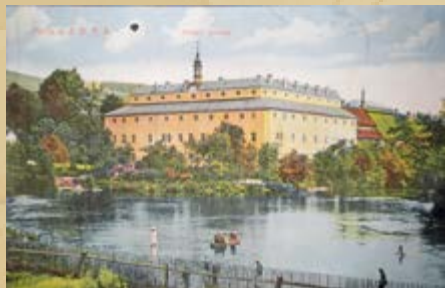
V Hostivicích realizoval Václav Špaček na přání velkovévodkyně kromě zámku přestavbu sýpky roku 1736 i novostavbu fary v letech 1734–1737. Jako protipól zámku dostala jednopatrová budova fary, zastřešená mansardovou střechou, střešní nástavec zvýrazňující střední osu. Ve frontonu okna v patře je umístěn i sasko-lauenburský erb Anny Marie Franzisky.

BUŠTĚHRAD

S výstavbou buštěhradského zámku nad náměstím tehdejšího městečka Butzkow začala velkovévodkyně Anna Maria Franziska v roce 1699. Stavba byla situována na východ od polorozbořeného areálu hradu, do míst stávajícího poplužního dvora (Meierhofu). Stavbou byl pověřen stavitel Johann Heinrich Klingenleitner. První etapa, střední trakt budovy s věží, byla dokončena v roce 1705. Od jihu a východu přiléhaly hospodářské budovy bývalého poplužního dvora a zahrada s terasami. Portál hlavního vstupu byl propojen s konkáv-konvexně zalomeným balkónem vynášeným atlanty a do roztrženého frontonu vstupu na balkón byl osazen velký sasko-lauenburský znak s putti. Užití atlantů je obdobné jako v Ploskovicích a protichůdně sestavená ramena roztrženého frontonu zase připomínají obdobné detaily z Toskánského paláce v Praze. Další generace dědiců pak převzala povinnost věnovat část zisků, které panství vynášela, zpět k jeho dalšímu rozvoji.

V letech 1747 až 1754 došlo za Klementa Franze Bavorského k první větší úpravě, kdy byla budova prodloužena po obou stranách a snesena věž. Práce prováděl stavitel František Keymel z Prahy podle návrhů Kiliána Ignáce Dientzenhofera (doložen na Buštěhradě 1747–1748) a Anselma Luraga (1751–1753).

Zámek Horní Police kolem roku 1900

Zámek Hostivice, současný stav

Freska Diany na zámku v Hostivících

Zámek Horní Police, současný stav

Zámek Hostivice, J. Venuto 1803

Freska bitvy na Bílé hoře v centrálním sále zámku v Hostivících

Vstupní portál zámku v Buštěhradu v roce 1947

Zámek Buštěhrad, J.J. Dietzler 1726, J. Venuto 1803

ANNA MARIA FRANZISKA TOSKÁNSKÁ, ROZENÁ PRINCEZNA SASKO-LAUENBURSKÁ JAKO OCHRÁNKYNĚ A PODPOROVATELKA CÍRKVE

ZÁKUPY

Na náměstí v Zákupích nechala velkovévodkyně Anna Maria Franziska vztyčit v roce 1708 sloup Nejsvětější Trojice. Jeho autorem byl dvorní sochař velkovévodkyně Andreas Dubke, jenž své školení získal mimo jiné v Drážďanech. Trojiční motiv se promítá do půdorysu soklu. Sloup je v několika patrech zdoben sochami osmnácti světců a sasko-lauenburským erbem. Mimo to v okolí Zákup nechala vystavět několik kaplí a poustevnu, čímž vznikla tematická sakrální krajina.

Další zajímavostí je pořizování ostatků. Mezi roky 1724 až 1737 získala velkovévodkyně celkem devatenáct těl světců z katakomb v Římě. Ty pak nechávala upravit do formy figurálních, tzv. Postavových relikviářů, do šatů oděných figurín s prosklenou hrudí či skleněnými tvářemi a následně distribuovat do kostelů na svých panstvích, včetně svých přátel. V českém prostředí je to pozoruhodný soubor, a to jak svým rozsahem, tak výzdobou. Do Zákup se tak dostaly ostatky sv. Felixe a sv. Antonia, které propojují malé severočeské městečko Zákupy s Věčným městem Římem. V současné době se připravuje v rámci duchovně-uměleckého projektu Sacrytal, který má za cíl pomáhat sakrálním místům s obnovou nebo zrodem skleněných uměleckých děl, restaurování těchto vzácných památek.

HORNÍ POLICE

Nejvýznamnější realizací sakrálního díla velkovévodkyně Anny Marie Franzisky byl nepochybně poutní areál s kostelem Navštívení P. Marie v Horní Polici u České Lípy. Zhruba od roku 1680 sem přicházelo stále více poutníků, kteří zde uctívali sošku Panny Marie, o níž se tradovalo, že ji sem přinesly vody řeky Ploučnice. V letech 1697–1709 a 1717–1724 nechala velkovévodkyně celý komplex značně rozšířit a upravit. Stavitelem byl nejprve Heinrich Klingenleitner a později Václav Špaček. Významný byl také podíl rodiny Broggio, stavitelů italského původu usazených v nedalekých Litoměřicích, centru diecéze. Spatřit zde můžeme obdobný areál sakrálních staveb, jaký byl budován v Ostrově u piaristické koleje, známý jako Posvátný okrsek. Chrám se západní hranolovou věží a věncem kaplí u závěru obklopují ambity a nad vstupem do areálu se tyčí samostatně stojící zvonice s vyhlídkovými terasami. V letech 1724 a 1731 nechala velkovévodkyně Anna Maria Franziska přenést do poutního kostela ostatky sv. Pavla a sv. Kristiny, které byly upraveny do podoby stojících postav. I zde se tak lze setkat s unikátní formou postavových relikviářů.

KÁCOV

Velkovévodkyně Anna Maria Franziska dala propojit zdejší zámek dlouhou chodbou s farním kostelem Narození Panny Marie, kam byla vestavěna oratoř a doplněn mobiliář, na kterém se podíleli sochaři Andreas Dubke a Pursch ze Zákup. V roce 1734 sem nechala velkovévodkyně přenést ze Zákup (a před tím přímo z Říma) ostatky sv. mučedníka Liberáta.

V roce 1730 dala velkovévodkyně postavit poblíž zámku sloup se sousoším Neposkvrněného početí Panny Marie a Čtrnácti svatých pomocníků, doplněný sochami sv. Josefa a sv. Jana Nepomuckého a kašnou. Na vzniku se podíleli

sochaři Andreas Dubke, Johann Hofer, polír Petr Pavel Bláha a kameník P. Baumgaertner. Vrcholová socha Panny Marie měla být vytvořena, podobně jako v Zákupci, dle vzoru z Florencie.

BUŠTĚHRAD

Na náměstí v Buštěhradu nechala velkovévodkyně Anna Maria Franziska vztyčit v roce 1714 Mariánský (známý také jako Morový) sloup jako díkůvzdání Panně Marii za odvrácení morové rány z let 1713–1714, která zasáhla značnou část Čech. Na jeho vrcholu je umístěno Palladium země české a na podstavci sasko-lauenburský znak.

Do kostela Povýšení svatého Kříže v Buštěhradu, jež byl součástí barokního zámeckého areálu, dovezla velkovévodkyně ze Zákup malované kostelní lavice.

Sloup Nejsvětější Trojice v Zákupci

Sloup se sochou Neposkvrněného početí Panny Marie a Čtrnácti svatých pomocníků v Kácově

Figurální relikvíř svatého Antonia v kostele sv. Fabiana a Šebestiána v Zákupci

Figurální relikvíř mučedníka svatého Pavla v kostele Navštívení Panny Marie v Horní Polici

Oltář s figurálními relikvíři v kostele Navštívení Panny Marie v Horní Polici (Sacrcystal)

Malované lavice v kostele Povýšení svatého Kříže v Buštěhradu

POKRAČOVÁNÍ ODKAZU VÉVODŮ SASKO-LAUENBURSKÝCH MARKRABĚ LUDWIG GEORG SIMPERT BÁDENSKÝ A MARKRABĚ AUGUST GEORG SIMPERT BÁDENSKÝ

Markrabě Ludwig Georg Simpert

Korunní princ Ludwig Georg Simpert se narodil v Ettlingenu 7. června 1702. V roce 1727 převzal vládu, i když Franziska Sibylla Augusta nebyla vždy s jeho počínáním plně spokojena. Dostal přízvisko "Jägerlouis" – Ludvík Lovec, které svědčí o jeho hlavní zálibě. Uzavřel dvě manželství: v roce 1721 s Marií Annou, kněžnou ze Schwarzenbergu († 1755), s níž měl dceru Elisabeth Augustu (1725–1789), a v roce 1755 s Marií Josefou Bavorskou († 1776), dcerou císaře Karla VII. Bavorského. Markrabě Ludwig Georg zemřel 22. října 1761 bez mužských potomků (dva synové, kteří se narodili v roce 1728 a 1736 zemřeli v dětském věku).

Markrabě Ludwig Georg s oblibou vyhledával lovecké revíry. Lovecká obora („Tiergarten“) se nacházela také u Ostrova, v okolí vsi Mořichov. Kolem roku 1738 byl v jejím centru postaven pro markraběte lovecký zámček. Dvoupatrová centrální stavba na půdorysu nepravidelného jedenáctiúhelníku vycházela z ostatních staveb ostrovské barokní architektury. Systém cest a průhledů v zalesněném terénu byl důmyslně orientován směrem k Lauenburskému zámku.

Kromě loveckých zámčků a dvorů nechal upravit řadu sakrálních staveb. Pod patronací markraběte Ludwiga Georga postavil stavitel Johann Schmidt v letech 1739–1749 v Sedleci u Karlových Varů velký poutní kostel sv. Anny. V Ostrově dal markrabě jako patron farního kostela sv. Michaela pořídit v letech 1752–1756 nové vybavení interiéru včetně kazatelny a varhan. Kostel Narození Panny Marie v Toužimi byl v letech 1738–1742 barokně přestavěn a rozšířen o patrovou sakristii s panskou oratoří. Zároveň zde byla postavena nová fara, děkanství.

Ludwig Georg se také zasloužil o renovaci ostrovské zahrady v duchu pozdního baroka. Zejména nástup jeho vlády v Bádensku byl poznamenán invazí francouzských vojsk během války o polské dědictví, což přispělo k jeho nepříznivému hodnocení pozdějšími historiky.

Markrabě August Georg Simpert

Mladší bratr markraběte Ludwiga Georga Simperta, August Georg Simpert se narodil 14. ledna 1706 v Rastattu. Jako poslední z katolické větve markrabat Bádenských byl zbaven závazků duchovního stavu, ke kterému byl původně určen.

Markrabě August Georg pobýval v Čechách jako mladičský princ. Poté, co se v roce 1735 oženil s Marií Viktorií, vévodkyní z Arenbergu, byla mu jako nová rezidence přidělena Toužim. Toužimský zámek byl ovšem ve špatném stavu, a musel být proto narychlo opraven a také vybaven potřebným mobiliářem. Novomanželé přijeli do Toužimi 30. prosince 1737, ale již v příštím roce se vrátili zpět do Bádenska.

Po smrti svého bratra převzal roku 1761 vládu nad Bádenskem i nad bádenskými statky v Čechách. V roce 1735 se oženil s princeznou Marií Viktorií Paulinou von Arenberg (1714–1793). Dne 21. října 1771 však zemřel bez potomků a jeho úmrtím vymírá katolická linie rodu Baden-Baden.

Markrabě Ludwig Georg, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

Markraběnka Maria Anna ze Schwarzenbergu, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

Markrabě August Georg, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

Maria Josepha Bavorská, markraběnka bádenská, kolem roku 1750

Maria Viktoria z Arenbergu, markraběnka bádenská

Poutní kostel sv. Anny v Sedleci u Karlových Varů

Skoky /Maria-Stock, návrh kostela, Johann Schmied 1736

Ostrov, kostel sv. Michaela, socha anděla

POKRAČOVÁNÍ ODKAZU VÉVODŮ SASKO-LAUENBURSKÝCH: AUGUSTA MARIA JOHANNA BÁDENSKÁ A LUDVÍK, VÉVODA ORLEÁNSKÝ

Z manželství Ludwiga Wilhelma Bádenského a Franzisky Sibylly Augusty Sasko-Lauenburské se kromě synů Ludwiga Georga a Augusta Georga dožila dospělosti jedna dcera, Augusta Maria Johanna, narozená 10. listopadu 1704. Augusta Maria Johanna strávila dětství, které bylo poznamenáno předčasnou smrtí jejího otce, spolu se svými bratry pod dohledem své matky.

Původně měla být Augusta Maria Johanna provdána do německého nebo italského rodu. Tato perspektiva se však zásadně změnila, když v únoru 1724 projevil zájem o sňatek s ní Ludvík, vévoda orleánský (1703–1752), syn slavného Filipa Orleánského (1674–1723), regenta Francie. Tento zájem Ludvíka Orleánského, tehdy prvního bourbonského prince královské krve, který by v případě předčasné smrti Ludvíka XV. (1710–1774) nastoupil na francouzský trůn, byl motivován především tím, že dítě z takového manželství by posílilo postavení jeho rodu ve Francii. Svou roli sehrála i prestiž Ludwiga Wilhelma Bádenského a dobré styky bádenských markrabat s vídeňským císařským dvorem. Následovala však složitá jednání o manželské smlouvě. Ve skutečnosti existovala obava, že by se sňatek mohl stát záminkou pro Francii k tomu, aby v budoucnu vznesla územní nároky na Bádensko, část Svaté říše římské. V minulosti se tak stalo v případě Porýní-Falce, kterou si nárokoval Ludvík XIV. jménem německé babičky Ludvíka Orleánského, což přispělo k vypuknutí devítileté války (1688–1697). Po měsících jednání, kterých se účastnili Marc-Pierre de Voyer, hrabě d'Argenson, na francouzské straně a Damian Hugo, kardinál von Schönborn, na bádenské straně, byla 12. června 1724 uzavřena manželská smlouva. Současně se Augusta Maria Johanna i její budoucí manžel vzdali svých nároků na Bádensko a další državy bádenského rodu. Dne 18. června 1724 se v Rastattu konala velká svatba per procurationem, po níž následoval slavnostní odjezd nové vévodkyně orleánské do Francie, včetně slavnostního vjezdu do Štrasburku. Dne 13. července 1724 se vévodkyně poprvé setkala se svým manželem v Châlons-sur-Marne.

Francouzská veřejnost zprvu nechápala, proč se Ludvík Orleánský oženil s dcerou z rodu, který vládl malému německému státu. Její kritický pohled se změnil poté, co vévodkyně 12. května 1725 porodila ve Versailles syna. Dostal jméno Ludvík Filip (1725–1785) a stal se dědicem rodu Orléans, otcem Ludvíka Filipa „Égalité“ (1747–1793) a dědečkem Ludvíka Filipa (1773–1850), francouzského krále v letech 1830–1848. Vliv na proměnu postoje francouzské veřejnosti k ní měla i skutečnost, že vévodkyně podporovala charitativní instituce. Bohužel se ukázalo, že život vévodkyně ve Francii, rozdělený mezi pobyty ve Versailles, Palais Royal, Saint Cloud a dalších rezidencích rodu Orléans, byl příliš krátký. Jen několik dní po porodu svého druhého dítěte, Louisy Marie (1726–1728), Augusta Maria Johanna 8. srpna 1726 ve věku 22 let zemřela.

Životní příběh Augusty Marie Johanny poukazuje na postavení, které bylo přisuzováno ženám v horních vrstvách vrcholně barokní společnosti v Evropě. Zajímavé však je, že ačkoli manželství mezi Augustou Marií Johannou a Ludvíkem Orleánským bylo vzorovým dynastickým manželstvím, vztah mezi oběma manželi byl poměrně úzký. Svědčí o tom i skutečnost, že po ztrátě mladé manželky se Ludvík Orleánský již nikdy neoženil. Z historického hlediska zanechal sňatek Augusty Marie Johanny s Ludvíkem Orleánským dvě stopy. Zaprvé bylo toto manželství jedním z hlavních katalyzátorů sňatku Ludvíka XV., který byl v roce 1725 narychlo oženěn s Marií Leszczyńskou tak, aby i hlavní linie rodu Bourbonů měla svého mužského nástupce. Zadruhé, potomci Augusty Marie Johanny a Ludvíka Orleánského, vévodové z Orléans, pretendenti francouzského trůnu, dodnes prosperují a nesou tak genetický a historický odkaz katolické větve markrabat bádenských a také vévodů ze Sachsen-Lauenburgu.

Augusta Maria Johanna, vévodkyně orléanská, Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg, Günther Bayerl

Ludvík, vévoda orléanský, Alexis Simon Belle (Domaine nationale de Saint-Cloud, Francie)

Augusta Maria Johanna, vévodkyně orléanská, Alexis Simon Belle (Domaine nationale de Saint-Cloud, Francie)

Ludvík Filip, vévoda orléanský, olej, Nicolas Delobel (Kunsthistorisches Museum Wien, Rakousko)

Rodokmen Augusty Marie Johanny, vévodkyně orléanské, vytiskl Charles M. d'Houry (Source gallica. bnf.fr/Bibliothèque nationale de France, Francie)

Erb rodu Orléans

Pohled na Saint Cloud, olej, připisováno Étienne Allegrainovi (Château de Versailles, Francie)

SOUMRAK MARKRABĚCÍ LINIE BADEN-BADEN

ELISABETH AUGUSTA BÁDENSKÁ

Elisabeth Augusta, poslední princezna Bádenská

Po smrti posledního mužského potomka katolické linie Baden-Baden, markraběte Ludwiga Georga, připadlo bádenské markrabství druhé, protestantské větvi rodu Baden-Durlach. Podle podmínek fideikomisu směl česká panství zdědit jen katolický příslušník rodu. Protože takového nebylo, stala se česká panství majetkem císařského domu Habsburského. Poslední princezna Bádenská, Elisabeth Augusta, měla pak pobírat z českých panství doživotní rentu. Od roku 1771 žila Elisabeth Augusta převážně v Ostrově, kde správu prováděl do roku 1789 jako nájemce kníže Jan Nepomuk I. ze Schwarzenbergu, bratranec Elisabeth Augusty.

Jednání o jejím provdání byla ovlivněna politickými, dynastickými i finančními spekulacemi. Ačkoliv byla v okolí řada vhodných kandidátů z jihozápadu Říše, včetně Karla Wilhelma Eugena von Baden-Durlach, který dokonce kvůli tomu konvertoval ke katolictví, ke sňatku nedošlo.

Až v roce 1775, ve věku 49 let, se Elisabeth Augusta provdala za o 17 let mladšího vlastního hofmistra Michaela Wenzela, hraběte von Althan, což ale neodpovídalo jejímu postavení. Od roku 1765 žila na svém zámku v Riegelu, který nechala spolu se zahradou upravit a vybudovala zde i divadelní sál. V duchu své babičky Sibylly Augusty Bádenské nechala v roce 1769 postavit v Riegelu sochu sv. Jana Nepomuckého a vykonala pouť do Einsiedeln. K jejím celoživotním vášním patřily podobně jako u jejího otce hudba a lov a byla velkou podporovatelkou divadla. V roce 1785 oslepla a dožila v městském paláci ve Freiburgu, kde 7. ledna 1789 zemřela. S její smrtí tak definitivně skončila katolická markraběcí linie Baden-Baden a rodová tradice sasko-lauenburského dědictví se tak uzavřela.

Princezna Elisabeth Augusta Bádenská (Mechthild Michels, regionalia.blb-karlsruhe.de)

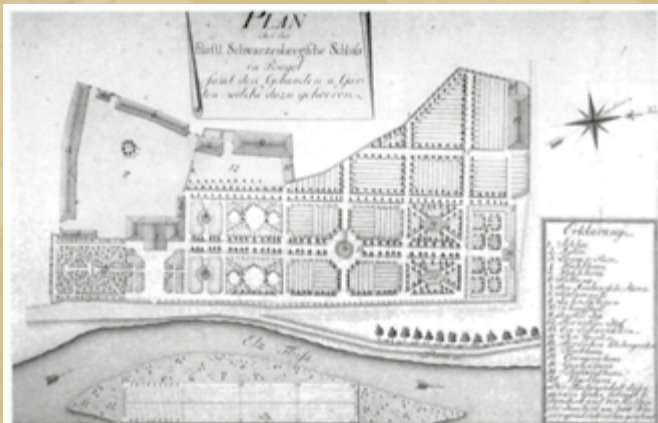

Elisabeth Augusta, poslední princezna katolické větve Baden-Baden

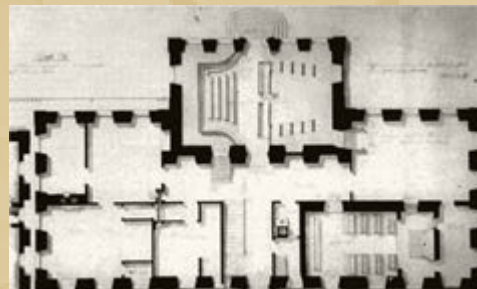

Socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1769 v městské zahradě v Riegelu

Plán zámeckého areálu v Riegelu s budovami a zahradou, 1805

Zámek Riegel. Půdorys přízemí s kaplí a divadlem
(Mechthild Michels, regionalia.blb-karlsruhe.de)

SOUMLAK RODOVÝCH TRADIC VÉVODŮ SASKO-LAUENBURSKÝCH

MARIA ANNA KAROLINA Z PFALZ-NEUBURGU A PRINC FERDINAND BAVORSKÝ

Maria Anna Karolina se narodila roku 1693 v Zákupcích jako dcera Anny Marie Franzisky Sasko-Lauenburské a vévody Philippa Wilhelma von Pfalz-Neuburg. V roce 1719 se provdala za Ferdinanda Mariu Innozenze Bavorského z rodu Wittelsbachů. Ferdinand Maria Innozenz se narodil roku 1699 v Bruselu jako druhý syn kurfiřta Maxmiliána II. Bavorského z manželství s Terezou Sobieskou, z matčiny strany byl tedy vnukem polského krále Jana III. Sobieského. V dospělosti se stal generál-feldmaršálem císařské armády a získal Řád zlatého rouna, ale zemřel již roku 1738. Ovdovělá Maria Anna Karolina tak zdědila česká panství po smrti své matky roku 1741, během válek o rakouské dědictví, kdy Čechy byly obsazené nepřátelskými vojsky. Po jejich vytláčení ze země byla i bavorská vévodkyně přinucena k odchodu do exilu, neboť pro své příbuzenské vztahy byla královnou Marií Terezií vnímána jako hrozba habsburským zájmům.

Její panství tak byla spravována sekvestrační komisí, zatímco Maria Anna Karolina se odebrala nejprve do Žitavy a následně do Mnichova. Tam jí také věrní úředníci posílaly nejrůznější dary, včetně plodů ze zámeckých zahrad v Zákupcích a Ploskovicích nebo lososů z Labe. Ona jim na oplátku zase tajně posílala tabák. Teprve po dvou letech byla vévodkyně zproštěna podezření a byl jí umožněn návrat do vlasti. Do Zákupců ovšem dorazila až roku 1747 a zbytek života trávila střídavě v Zákupcích a Mnichově. Zemřela při cestě do Vestfálska roku 1751.

Maria Anna Karolina byla v mnohém pokračovatelkou barokních tradic. Byla zbožnou katoličkou a vykonala poutí do bavorského Altöttingu, kam věnovala reliéf s tváří Krista. I přes napjaté dynastické vztahy mezi rody Habsburků a Wittelsbachů byl její muž věrným vojákem ve službách Karla VI. až do své vlastní smrti. Během jejího exilu se rozvinula správa českých statků skrze profesionální úředníky. Její syn a dědic, Klemens Franz de Paula, pak přistoupil k zavádění inovací v zemědělství v duchu raného osvícenství. Bohužel je o Marii Anně Karolině známo poměrně málo a někdy je dokonce zaměňována s o tři roky mladší bavorskou Marií Annou Karolinou Josefou Dominikou (1696-1750). Majitelka českých panství byla proto někdy označována jako Leopoldina Eleonora.

V roce 1770 ovšem Klement Maria de Paula zemřel bez potomků, a tak i tato rodová linie nesoucí někdejší sasko-lauenburské dědictví vymírá. Tím skončila dlouhá historie vévodů ze Sasko-Lauenburgu a jejich dědiců. Konec rodinných tradic, předávaných z generace na generaci, s sebou přinesl také ztrátu historické identity a kontinuity jednotlivých, dříve vzájemně propojených míst ve střední Evropě.

Maria Anna Karolina Bavorská, mezi lety 1723 a 1725

Vévoda Ferdinand Maria Innocenz Bavorský, circa 1700

Falckraběnka
Palatinová
Maria Anna Karolina
z Pfalz-Neuburgu,
vévodkyně bavorská,
ve vyšším věku

Erb Wittelsbachů, bavorských kurfiřtů

Clement Francis de Paula,
princ bavorský, kolem
roku 1765

Půdorys zámku v Buštěhradu

Zámek v Buštěhradu v roce 1860

